

Χαρακτηρισμός και Ποιοτική Αξιολόγηση της Εικόνας-Εντύπωσης ενός Τόπου ως Ποιοτικού Αντικειμένου

ΙΩΣΗΦ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Καθηγητής Ε.Μ.Π.

ΙΟΥΛΙΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος

Περίληψη

Η έννοια της ποιότητας των αντικειμένων, των εικόνων, των εντύπων, έχει απασχολήσει την έρευνα από την αρχαιότητα έως σήμερα. Άλλοτε ταυτίστηκε απλά με την έννοια των ιδιοτήτων των μορφών ως «ιδίων» στοιχείων τους ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που με έναν ιδιαίτερο τρόπο συμβαδίζουν, συν-βαίνουν μαζί με τη μορφή, και άλλοτε η ποιότητα εννοήθηκε ως ιδιαίτερη αξία τύπων και κατηγοριών. Με τη δεύτερη αυτή σημασία συνδέεται με την έννοια του «καλού» ως συνεχώς αναζητούμενου στοιχείου των μορφών. Είναι οι ποιότητες μετρήσιμα μεγέθη; Αυτό που αναζητούμε ως «καλό» είναι ουσιαστικά η συγκεκριμενοποίηση της αξίας των ιδιοτήτων του ίδιου του καλού. Είναι όμως ακόμη και ένα μέγεθος, ένα μέτρο, ένας βαθμός της ίδιας της παρουσίας του;

Ο τόπος συνδέεται με τη ζωή των μορφών που τον παράγουν αλλά και περιέχονται σ' αυτόν, και τις οποίες ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται, νοηματοδοτεί, ερμηνεύει αλλά και δημιουργεί. Ο τόπος αποτελεί την κατ' εξοχή ποιοτική μορφή μέσα στην οποία διαδραματίζεται η ζωή μας. Η εικόνα ενός τόπου αποτελεί μιαν εντύπωση, χαράσσει ζωή μέσα από την επικοινωνία των μορφών με τον ποιητή τους, τον παρατηρητή τους και τον χρήστη τους. Η ποίηση μορφών αλλά και η νοηματοδότησή τους, η ανάγκη βίωσης και κοινωνίας ενός «καλού» τόπου παρακινεί στη διερεύνηση της ίδιας της σχέσης της αξίας με την ποιότητα κάτι το οποίο επιχειρείται στην παρούσα εργασία.

«Ο Πυθαγόρας το 532 π.Χ. και οι οπαδοί του συνέλαβαν με μαθηματικούς όρους την ιδέα του σχεδίου μέσα στη φύση, το οποίο μας επιτρέπει να την κατανοήσουμε. Χάρη σε μια σημαντική εμπειρική ανακάλυψη, μερικές τολμηρές φυσικές και αστρονομικές εικασίες, και το ενδιαφέρον για την εφαρμοσμένη ψυχολογία και ηθική, οι πυθαγόρειοι πλησίασαν περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο πριν από τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη στο να σκιαγραφήσουν μια **αισθητική θεωρία** για μια από τις τέχνες, δηλαδή τη μουσική. Δεν υπάρχει λόγος να αμφιβάλουμε ότι ο ίδιος ο Πυθαγόρας έκανε την εμπειρική ανακάλυψη της σχέσης ανάμεσα στα μήκη των τεταμένων χορδών και το ύψος του ήχου που παράγουν ή, με άλλα λόγια, ανάμεσα στους λόγους των μηκών και στα αντίστοιχα διαστήματα –λ.χ., 1:2 η οκτάβα, 2:3 η πέμπτη, 3:4 η τετάρτη. **Η ιδέα ότι οι ποιοτικές διαφορές μπορεί να εξαρτώνται και, σε τελευταία ανάλυση, να ελέγχονται από το μαθηματικό λόγο**, ήταν μια βαθιά αποκάλυψη για τους Πυθαγόρειους»
Monroe C. Beardsley. Ιστορία των αισθητικών θεωριών.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχουμε ήδη αναφερθεί στις ιδιότητες ενός τόπου, οι οποί-

ες εμφανίζουν ποιότητες, τις οποίες ο άνθρωπος εισπράττει στη σχέση του μαζί του. Οι ποιότητες αυτές πιστεύουμε ότι επηρεάζουν την ίδια τη σχέση, την εντύπωση, αλλά και τη δραστηριότητα του ανθρώπου στο χώρο.

Οι διάφοροι βαθμοί εμφάνισης αυτών των ποιότητων έχουν αναφερθεί¹ ως ψυχομετρικά ή και ψυχοκοινωνικά μεγέθη, ο δε βαθμός συμμετοχής και το είδος των ποιότητων αυτών επηρεάζει το **χαρακτηρισμό** ενός τόπου, την αξιολόγησή του αλλά και τη γνώμη των ατόμων γι' αυτόν, δηλαδή την ίδια τη φυσιογνωμία του.

Οι ποιότητες, ως είδη ιδιοτήτων που γίνονται αντιληπτές και κινούν το ενδιαφέρον, φαίνονται να αλλάζουν κατά τις διάφορες ιστορικές εποχές και τα ποικίλα πολιτιστικά ρεύματα, τα ήθη και την ιδεολογία που επικρατούν σε έναν τόπο. Θα ήταν ακριβέστερο αν λέγαμε ότι εκείνο που αλλάζει είναι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις ποιότητες κι αυτό όσον αφορά στα είδη τους και τις εκλεπτύνσεις τους. Καθώς η αξία τους, κάθε φορά, διαφοροποιείται είναι ενδιαφέρον να ανατρέξουμε στην ίδια την έννοια της **ποιότητας** και της **αξίας**, ώστε να συνειδητοποιούμε τις σημαντικές προτεραιότητες και να αντιμετωπίσουμε το θέμα πιο ολιστικά εφόσον γνωρίσουμε όσο το δυνατόν πληρέστερα τις ποιότητες και τα είδη που αναζητήθηκαν ή εντοπίστηκαν από τον άνθρωπο σε άλλες εποχές και σήμερα.

Η εικόνα-εντύπωση ενός τόπου, όπως και αλλού έχουμε αναφέρει,² θεωρείται ως εικόνα-βίωση, εικόνα εμπειρία όλων των αισθήσεων αλλά και των αισθημάτων και των διανοημάτων, σημασιών και ερμηνειών που ένα άτομο συλλαμβάνει για το χώρο του που έτσι τον βιώνει και τον οικειοποιείται ως τόπο του. Η έννοια δηλαδή της εικόνας αφορά στην ευρύτερη εντύπωση που ένα άτομο δημιουργεί για το χώρο του και δεν περιορίζεται μόνο στην οπτική αντίληψη ή στην αντίληψη μέσω άλλων αισθήσεων. Αφορά στην εμπειρία της δράσης μας σε ένα χώρο, τη γνώση μας και τη συνείδηση που η εμπειρία αυτής της επαφής δημιουργεί, καθώς

¹ J. Stefanou Etude des paysages. Vers une iconologie expérimentale de l'image, Thèse de Doctorat d'Etat. Univers. De Strasbourg 1981.

² Στεφάνου Ιωσήφ, Στεφάνου Ιουλία. Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης τον 21ο αιώνα. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνοψης ΕΜΠ 2001.

και την αναπόφευκτη αξιολόγηση, ερμηνεία, σημασία και περιγραφή της.³ Επίσης έχουμε υποστηρίξει την αναζήτηση του «καλού» ως αξιολογικού στοιχείου της φυσιογνωμίας μιας πόλης⁴.

Όταν, λοιπόν, μιλάμε για χαρακτηρισμό και αξιολόγηση της εικόνας-εντύπωσης αναπόφευκτα συνδεόμαστε με αξιολογικές κατηγορίες, με χαρακτήρες και ποιότητες, τις οποίες πρέπει να προσεγγίσουμε με ένα συγκεκριμένο σύστημα. Οι έννοιες, αξία, αισθητική κατηγορία, χαρακτήρας, ποιότητα, χρειάζονται μία εννοιολογική προσέγγιση τέτοια, ώστε να χρησιμοποιούνται σε ένα συγκεκριμένο και σαφώς οριοθετημένο γλωσσικό σύστημα.

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΟΠΟΙΑΣΔΗΠΟΤΕ ΜΟΡΦΗΣ

Η ίδια η γλώσσα δεν είναι απλά σύστημα λέξεων ή γλωσσικών σημείων αλλά σύστημα γλωσσικών αξιών. Όσο σημαντικό στη γλώσσα είναι πως ορισμένη σημασία συνδέεται με μια ορισμένη μορφή, γλωσσικό σημείο (λέξεις), άλλο τόσο σημαντικό για τη σύλληψη της γλωσσικής επικοινωνίας είναι το γεγονός ότι κάθε τέτοιος συνδυασμός της γλώσσας αποτελεί ιδιαίτερη, μοναδική παρουσία στο σύστημα, αποτελεί **γλωσσική αξία**. Το γλωσσικό σημείο, ως αξία, δεν είναι παρά το σύνολο των συνταγματικών και παραδειγματικών σχέσεων κάθε γλωσσικού σημείου στο σύστημα μιας συγκεκριμένης γλώσσας.

Φιλοσοφικά **αξία** είναι κάθε τι που ικανοποιεί μια ορμή ή ανάγκη, ή γεννά ευχαρίστηση. Η λέξη παράγεται από το «άγω» και άξιος είναι αυτός που άγει, που οδηγεί σε μια πορεία, ή φέρει κάτι εις πέρας. Είναι έννοια που εκφράζει σχέση μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου και δεν μπορεί να ορισθεί αλλά να βιωθεί. Στην καθημερινή γλώσσα ως αξίες χαρακτηρίζονται διάφορα αντικείμενα και φαινόμενα, όπως για παράδειγμα, το χρήμα ή το κράτος. Είναι φανερό ότι δεν πρόκειται για ιδιότητες που υπάρχουν μέσα στα αναφερόμενα αντικείμενα αλλά περί αξιών που γεννώνται από τη σχέση του υποκειμένου προς τα αντικείμενα, ορίζεται από συναισθήματα και εκφράζεται από κρίσεις, οι οποίες κατ' αντιδιαστολή προς τις θεωρητικές ονομάζονται αξιολογικές. Στις θεωρητικές κρίσεις συνδέουμε ή αποχωρίζουμε περιεχόμενα της συνειδήσεώς μας. Στις **αξιολογικές κρίσεις** το κατηγορούμενο δεν εκφράζει περιεχόμενο της συνειδήσεώς του, αλλά τη **σχέση προς κάποιο σκοπό ή αξία**, η οποία αποδίδεται στο υποκείμενο ή την οποία αρνούμαστε σ' αυτό. Έτσι, στις **αισθητικές κρίσεις** οι αξίες π.χ. «**ευάρεστο**» ή «**ωραίο**» **δεν είναι ιδιότητες των αντικειμένων, τα οποία χαρακτηρίζουμε ως τέτοια, αλλά αποδίδονται σ' αυτά μόνον εφόσον έρχονται σε σχέση με τις αντίστοιχες αξίες,**

³ Στεφάνου Ιουλία, Στεφάνου Ιωσήφ. Η περιγραφή της εικόνας του τόπου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ 1999.

⁴ Στεφάνου Ιωσήφ, Στεφάνου Ιουλία. Η φυσιογνωμία της Ελληνικής πόλης. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ 2000.

που θέτει η συνειδήσή μας. Οι αξίες έτσι, μπορεί να περιέχουν μέσα τους μεγάλο βαθμό αυθαιρεσίας και υποκειμενικότητας. Είναι δυνατόν, ακόμα και στις κατώτερες βαθμίδες αξιών, να διακρίνουμε κάποια γνωρίσματα, που οφείλονται σε σταθερούς υποκειμενικούς παράγοντες. Έτσι για παράδειγμα, **γεννιέται αξία, όταν γίνεται αντιληπτή από εμάς μια σχετικά σταθερή ενέργεια κάποιου αντικειμένου επάνω στην ψυχή μας.** Επίσης, η έρευνα των υποκειμενικών όρων της γένεσης των αξιών δείχνει ότι οι αξίες, τις οποίες βιώνει ο άνθρωπος, δεν βρίσκονται όλες στο ίδιο επίπεδο, αλλά αποτελούν κλίμακα, αν και δεν είμαστε σε θέση να τις κατατάξουμε αντικειμενικά με τρόπο που να ισχύσει γενικά, επειδή είναι αδύνατον να χωρίσουμε το αντικείμενο από το υποκείμενο που βιώνει. Τέλος, φαίνεται ότι το υποκείμενο που βιώνει δεν κατέχει μία μόνη αξία ή κατηγορία αξιών αλλά έχει **συνείδηση ενός πλήθους διαφόρων αξιών, οι οποίες αποτελούν ένα πολύτιμο όλον** και μπορούν να απομονωθούν μόνο με τη λογική λειτουργία της αφαίρεσης.

Από τον ορισμό της αξίας φαίνεται ότι την αρχή της αξίας ο άνθρωπος ως υποκείμενο που βιώνει, την έχει κατά βάση άλλοτε στο **συναίσθημα** και άλλοτε στη **βούληση**. Αναπτύσσονται έτσι δύο θεωρίες, οι οποίες αδυνατούν όμως να λύσουν το πρόβλημα, το οποίο μετατοπίζουν κατ' ανάγκη στο ζήτημα της προτεραιότητας της μίας ή της άλλης των δυνάμεων αυτών, δηλαδή, της βούλησης ή του συναισθήματος. Εδώ επιδρά η θεωρία που επικρατεί για την ουσία των όντων, αλλά είναι γεγονός ότι η αξιολογική έρευνα δεν περιορίζεται στην ψυχολογική αυτή εξέταση των αξιών διότι, παρά την αυθαιρεσία που επικρατεί γύρω από τις αξίες του **ευάρεστου** και του **ωφέλιμου** υπό ορισμένες δε προϋποθέσεις και του **αγαθού** και του **καλού** υπάρχει σε κάποια ανώτερη βαθμίδα κριτική και έλεγχος του ίδιου του τρόπου της βίωσης των αξιών. Η σχετικότητα των αξιών, την οποία παρατηρούμε τόσο στα άτομα όσο και σε ολόκληρες ομάδες λαών, μας αναγκάζει σε μια ανώτερη μορφή εκτίμησης. Μιλάμε για ανώτερα και κατώτερα στάδια ηθικότητας, θρησκευτικότητας ή καλαισθησίας, και κρίνουμε άτομα και εποχές όχι μόνο κατά τις ιδέες που επικρατούν στο περιβάλλον, αλλά μετρώντας τις πράξεις και τις βουλήσεις τους σύμφωνα με μια απόσταση από ό,τι όφειλαν να είναι. **Από πού λοιπόν παίρνουμε το μέτρο σύμφωνα με το οποίο κρίνουμε; Αναμφισβήτητα υπάρχει κάποια κανονιστική συνείδηση, η οποία αποτελεί σύνολο κανόνων, πέρα από την ατομική συνείδηση, που ξεκινούν από την ίδια την αξία.** Έτσι, φθάνουμε στην έννοια του κανόνα, ο οποίος είναι αξία που δεν αφορά στη σχέση προς αντικείμενο ή φαινόμενο, το οποίο προκαλεί ευχαρίστηση ή ικανοποιεί ορμή, αλλά γιατί οφείλει, επειδή έχει υποχρεωτικό κύρος σ' εμάς ως άτομα. Έτσι, η υποκειμενική αξία μεταβάλλεται σε αντικειμενική και βιώνεται ως αναγκαιότητα, ακριβώς όπως όλοι οι λογικοί κανόνες.⁵

Η φιλοσοφία του Καντ διαίρεσε τις αξίες σύμφωνα με την τριμερή διαίρεση της ψυχολογίας σε **λογικές, αισθητικές και ηθικές.** Άλλοι προσθέτουν σ' αυτές τις **θρησκευτι-**

⁵ Λούβαρις Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη λήμμα «αξία».

κές, ως ιδιαίτερο είδος αξιών που απορρέουν από τη σχέση των προηγούμενων αξιών με το συνολικό νόημα του κόσμου και της ζωής, ή τις **οικονομικές** που ανάγονται κι αυτές στη σφαίρα του ωφέλιμου και του εύρεστου, αφού εμφανίζουν κάποια σταθερότητα και κανονικότητα.

Εκτός της διαίρεσης αυτής, που μπορούμε να ονομάσουμε ψυχολογική, έγιναν απόπειρες συστηματικής διαίρεσης των αξιών. Γνωστή είναι του Μόνsterberg, ο οποίος διακρίνει δύο μεγάλες κατηγορίες αξιών: τις **ζωικές** αξίες και τις αξίες του **πολιτισμού**. Στην κάθε κατηγορία διακρίνει τέσσερα είδη αξιών (λογικές, αισθητικές, ηθικές και μεταφυσικές). Επειδή δε το κάθε είδος απ' αυτά αναφέρεται ή στον εξωτερικό κόσμο ή στον εσωτερικό, έχουμε σε καθέναν απ' αυτούς τρεις αποχρώσεις. Έτσι, οι αισθητικές διαίρονται σε ζωικές και σε αξίες πολιτισμού, από τις οποίες οι μεν πρώτες ονομάζονται αξίες ενότητας οι δεύτερες δε αξίες κάλλους. Οι πρώτες πάλι, εφόσον αναφέρονται στον εξωτερικό κόσμο λέγονται αρμονίες, αυτές που αναφέρονται στον κοινωνικό αποκαλούνται αγάπη και εφόσον αναφέρονται στον εσωτερικό κόσμο ευτυχία. Έτσι, ως αξίες πολιτισμού ονομάζονται πλαστικές τέχνες, ποίηση και μουσική, ανάλογα με τον κόσμο στον οποίο αναφέρονται. Επίσης, οι μεταφυσικές αξίες ως ζωικές καλούνται θείες αξίες και υποδιαιρούνται σε δημιουργία, αποκάλυψη και απολύτρωση, ως αξίες δε του πολιτισμού ονομάζονται βασικές αξίες και υποδιαιρούνται σε σύμπαν εφόσον αναφέρονται στον εξωτερικό κόσμο και σε ανθρωπότητα εφόσον αναφέρονται στον ενδόμυχο κόσμο. Εκτός από τις διαιρέσεις αυτές είναι δυνατή και μία τρίτη, αν πάρουμε σαν βάση τον τρόπο ύπαρξης των αντικειμένων, στα οποία αναφέρονται. Τα αντικείμενα αυτά ή υπάρχουν πραγματικά και είναι αντιληπτά στις αισθήσεις ή είναι μόνο νοητά, όπως είναι το ιδανικό της ηθικής τελειότητας, του δικαίου κράτους, της αθανασίας της ψυχής, του Θεού κ.ά. Έτσι, έχουμε αξίες που αναφέρονται σε πραγματικά αντικείμενα και αξίες που αναφέρονται σε νοητά αντικείμενα. Επειδή τα τελευταία αυτά είναι άλλοτε πραγματοποιήσιμα και άλλοτε όχι, υποδιαιρούνται και οι αξίες που αναφέρονται σ' αυτά σε δύο είδη. Η δεύτερη κατηγορία αξιών, θεωρούμενη ψυχολογικά, δημιουργείται από τη δυσαναλογία που υπάρχει μεταξύ πραγματικότητας και υποκειμενικού πόθου και είναι απόδειξη του ελεύθερου πνεύματος, το οποίο τείνει με πράξεις βούλησης να υψωθεί πάνω από την αισθητή πραγματικότητα και τους νόμους που τη διέπουν.

Σύμφωνα με άλλους⁶ η φιλοσοφική γλώσσα προτιμούσε στο παρελθόν τον όρο «αγαθό» ή «αγαθότητα» αντί για αξία, η οποία χρησιμοποιήθηκε κυρίως στις οικονομικές θεωρίες χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο όρος δεν χρησιμοποιείτο ευρύτερα. Υπάρχει δε, πλήθος αξιολογικών θεωριών ανάλογο με τις οντολογικές, μεταφυσικές και γνωσιολογικές τοποθετήσεις αξιολόγησης. Όταν μιλάμε για αξίες εννοούμε, είτε το βίωμα, οπότε η αξία τοποθετείται στη συνείδηση, ή στην αξιολογική ποιότητα ή ιδιότητα ενός αντικειμένου, είτε τοποθετείται η αξία στην ιδέα (αξιολογική ιδέα) οπότε η αξία θεωρείται ως κάτι ιδεατό που ισχύει καθ' εαυτό πέρα

⁶ Ευαγ. Θεοδώρου (Πάπρος, Larousse, Britannica λήμμα «αξία».

από τη συνείδηση και τα πράγματα. Όμως και οι τρεις αυτές τοποθετήσεις, είναι μονομερείς. **Η αξία είναι η έκφραση του ενδιαφέροντός μας για κάθε τι υλικό ή πνευματικό που ανταποκρίνεται σε ορισμένες ανάγκες, προδιαθέσεις, τάσεις και ροπές του ανθρώπου.** Η αξία είναι η αιτία που συντελεί, ώστε να θεωρείται ένα αντικείμενο ως «αγαθό». Τα υλικο-πνευματικά αγαθά είναι αγαθά γιατί περικλείουν για μας κάποια αξία και είναι αρεστά, επιθυμητά, ποθητά, άξια επιδίωξης. Τα άτομα έχουν την τάση να βιώσουν ή να πραγματώσουν στη ζωή τους ποικιλία διαφόρων αξιών, τις οποίες η αξιολογική φιλοσοφία κατατάσσει σε διάφορα είδη, που ορίζονται είτε ειδολογικά είτε λόγω ύλης ή περιεχομένου.

Μεγάλες δυσκολίες ανάλογες προς τη σημασία τους εμφανίζει το γνωσιολογικό πρόβλημα των αξιών, δηλαδή, το ζήτημα της αλήθειας τους και η σχέση τους με το είναι. Αυτές καθαυτές οι αξίες δεν μπορούν να είναι ούτε ψευδείς ούτε αληθείς, γιατί μ' αυτές δεν γνωρίζουμε τίποτε και έτσι δεν εφαρμόζονται σ' αυτές οι νόμοι της λογικής, ούτε μετρώνται με τα κριτήρια εκείνα τα οποία χρησιμοποιούνται για την εμπειρική ή τη λογική γνώση. Το κύριο και ουσιαστικό κριτήριο κατά το οποίο κρίνουμε τις αξίες είναι η εσωτερική δύναμη την οποία προσφέρουν σ' αυτούς που τις βιώνουν και με την οποία μετασηματίζουν την πραγματικότητα. Τα αποτελέσματά τους στην πνευματική μας ζωή είναι τα κριτήρια για την αλήθεια τους. Αυτό όμως δεν είναι αρκετό, γιατί μας επαναφέρει στη σχετικότητα των αξιών. Πρέπει να υπάρχουν ορισμένοι όροι, η πλήρωση των οποίων να εγγυάται το καθολικό κύρος των αξιών. Το πράγμα είναι εύκολο, όταν πρόκειται για αξίες, οι οποίες γεννώνται από τη σχέση με την κατ' αίσθηση πραγματικότητα, τα υλικά αγαθά ή τις οικονομικές αξίες. Σ' αυτές παρατηρείται σχετική σταθερότητα και κάποιο γενικό κύρος. Για τις αξίες όμως που ανάγονται σε υπεραισθητά ή νοητά αντικείμενα για τις οποίες δεν υπάρχει πάντοτε πραγματική πλήρωση του αιτήματος που κρύβεται πίσω τους –όπως συμβαίνει με τις οικονομικές– το πράγμα είναι διαφορετικό. Αυτές οι αξίες πρέπει να πληρούν κάποιους όρους για να απαιτούν καθολικό κύρος. Σύμφωνα με τους όρους αυτούς οι αξίες για να είναι αληθείς δηλαδή να έχουν καθολικό κύρος, πρέπει:

- 1) Να δημιουργούνται χωρίς προκαταλήψεις από την πραγματικότητα, δηλαδή να μη βρίσκονται σε αντίφαση με την επιστημονική αλήθεια.
- 2) Να αναπτύσσονται κανονικά από τις αξίες που γεννήθηκαν ιστορικά, δηλαδή να μην αποτελούν πλήρη άρνηση του παρελθόντος.
- 3) Να προάγουν τον πνευματικό βίο του ατόμου και του συνόλου.
- 4) Να περικλείουν τη δύναμη, να καταναλώνουν τις υποδεέστερες αξίες.
- 5) Να επιφέρουν πλήρη ικανοποίηση στο υποκείμενο που τις βιώνει.

Αυτό το τελευταίο μας μεταφέρει στις καθαρά θρησκευτικές αξίες. Μέσα από το πρόβλημα της σχέσης των αξιών με το είναι μεταφερόμαστε στη σχέση της πραγματικής τά-

ξης του κόσμου με τη θεωρητική, στη σχέση των πραγμάτων του κόσμου με τον κόσμο των αξιών, στο πρόβλημα της ύψιστης ενότητας του κόσμου. Η λύση αυτού του προβλήματος επιχειρείται με την έννοια της θεότητας στην οποία **Είναι και Αξίες** αποτελούν ανώτερη ενότητα από την οποία απορρέει τόσο ο κόσμος των φαινομένων έξω από εμάς όσο και ο εσωτερικός μας κόσμος των αξιών. Αυτές νοούνται τότε άπειρες σε διαθλάσεις πλήθους χρωμάτων του αιώνιου φωτός στην ανθρώπινη ψυχή ή σαν βαθμιαία εξέλιξη του ίδιου του Θεού μέσα στην ιστορία. Για ποιο σκοπό; Η αυστηρά νοούμενη επιστήμη δεν μπορεί να δώσει καμιά απάντηση σ' αυτό το ερώτημα. Οι μεγάλοι προφήτες, φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, ψελλίζουν ο καθένας στη δική του γλώσσα μερικές μυστικοπαθείς λέξεις. Ο καθένας από εμάς στη δική του γλώσσα σε στιγμή πλήρους ένωσης με την αιωνιότητα νομίζει ότι αναγνωρίζει το έσχατο νόημα και τον τελικό σκοπό του κόσμου και της ζωής.⁷

Ο αξιολογικός σκεπτικισμός αρνείται την αντικειμενική και απόλυτη ισχύ των αξιών και θεωρεί ότι δεν υπάρχουν αντικειμενικές αξίες με απόλυτο κύρος και καθολική ισχύ και ότι ισχύει για τον ένα ως αξία μπορεί για τον άλλο να είναι απαξία. Το να ελπίσουμε όμως ότι θα δεχθεί κάποτε ολόκληρη η ανθρωπότητα την αξία όλων των υποκειμενικών αντιλήψεων ως πλούτου του οποίου η αξία θα μπορέσει να αποδειχθεί, ώστε να ζήσει με λιγότερη ή πλήρη απουσία πλάνης, είναι μια ελπίδα και μια πίστη που αξίζει κάθε προσπάθεια.

Η τάξη των αξιών, σύμφωνα με τον Πασκάλ, δεν ακολουθεί τη λογική, (*ordre de la raison*) αλλά την καρδιά (*ordre du coeur*) ή όπως ανέφερε ο Αυγουστίνος: «Η νόηση είναι τόσο τυφλή για τις αξίες όσο είναι το αφτί για τα χρώματα και το μάτι για τους μουσικούς τόνους». Για τη σύλληψη των αξιών κινητοποιείται ολόκληρη η προσωπικότητα και κυρίως το «αξιολογικό συναίσθημα». Η αξιολόγηση ενός πράγματος δεν είναι ο δημιουργός αξίας αλλά αντίθετα ο κατοπτρισμός της αξίας μέσα μας. Η αξιολογική θεώρηση είναι υποδοχή και όχι επινόηση της αξίας. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι για να υπάρξει βουλητική ενέργεια πρέπει απαραίτητα η ψυχή να στραφεί προς ένα αντικείμενο που θεωρείται απ' αυτή ως φορέας αξίας δηλαδή ως «αγαθό».

Άλλο το *ον* και άλλο η αξία του *παρ' όλο* που στη θρησκευτική συνείδηση γίνεται δεκτό ότι ως ένα σημείο μπορούν να ταυτιστούν το *ον* και η αξία, γιατί και τα δύο έχουν μεταφυσική πηγή το Θεό που είναι ο *Ων*, το τέλει *ον*, η απόλυτη οντολογική πραγματικότητα, το “*ens a se ens perfectissimum*” που έχει ανώτερο πλήρωμα ύπαρξης και απ' ετέρου το πλήρωμα της απόλυτης αξίας και είναι η ύψιστη αξιολογική πραγματικότητα, η αξία των αξιών, η πηγή όλων των αξιών από όπου εκπορεύεται «πάσα δόσις αγαθή και παν δώρημα τέλειον». Τα διάφορα όντα εφόσον έχουν υπάρξει είναι πραγματοποίηση της δημιουργικής βούλησης του Θεού και έτσι είναι παραστάσεις, απεικασματα και σύμβολα του πληρώματος του θείου είναι. Εδώ εξηγείται

⁷ Βλ. 5

η φράση της Γραφής ότι τα δημιουργήματα είναι «καλά». Το ίδιο ισχύει πολύ περισσότερο για την πνευματική πραγματικότητα που συναρτάται προς τον άνθρωπο. Όσο τα πράγματα βρίσκονται πιο κοντά στο «άπειρο είναι» και όσο ανταποκρίνονται στη δημιουργική βούληση του Θεού τόσο περισσότερο λάμπει σ' αυτά η «αξία» και δημιουργείται η ιεραρχική τάξη των δημιουργημάτων. Όλες οι δυνατές αξίες λέγει ο Max Scheeler θεμελιώνονται πάνω στην αξία του απείρου προσωπικού πνεύματος και πάνω στον κόσμο των αξιών που βρίσκεται μπροστά του.

Η σημασία των αξιών είναι ανυπολόγιστη για τον ανθρώπινο βίο. Τι θα απέμενε απ' αυτόν εάν κάποια σατανική δύναμη κατόρθωνε να αφαιρέσει τις αξίες του αληθινού, του καλού, του αγαθού, του αγίου. Ο πολιτισμός μας δεν είναι τίποτε άλλο παρά εκφραστική συνεξάρτηση του νοήματος των αξιών που γεννήθηκαν ιστορικά. Εδώ φαίνεται ότι ισχύει, όπως αναφέρθηκε πριν, ότι αυτά που εμφανίζονται ιστορικά ως αξίες, είναι απαραίτητο να έχουν δημιουργηθεί, να υπάρχουν στην ψυχή μας για να αναγνωρισθούν, να αποδοθούν και στα εξωτερικά αντικείμενα. Με τη δημιουργία αξιών στην ψυχή μας μετασηματίζουμε την πραγματικότητα, συγκρατούμαστε στη ζωή, αντλούμε δυνάμεις για δράση και δημιουργία. Μ' αυτές υψωνόμαστε πάνω από τη στεγνή πραγματικότητα και αισθανόμαστε ελεύθερα δημιουργήματα. Αυτές παρέχουν τους σκοπούς της ζωής μας. Σ' αυτές οφείλεται η αισιοδοξία και η απαισιοδοξία μας και απ' αυτές εξαρτάται ο χαρακτήρας της κοσμοθεωρίας μας. Οι αξίες που αναφέρονται σε νοητά αντικείμενα αποτελούν τα ιδανικά της ψυχής, τα μεγάλα αιτήματα, την πηγή κάθε πράγματος μεγάλου και ευγενικού στη ζωή. Εδώ φαίνεται ότι η αξία της αναγνώρισης του **καλού** σε όλες τις αξιολογικές κρίσεις είναι θεμελιώδης αν το καλό θεωρηθεί ως συνύπαρξη του δικαίου, της αλήθειας, της χρησιμότητας, του σεβασμού, της συμπάθειας, της επικοινωνίας, ώστε να συνεργάζεται με την καθορισμένη στην ψυχο-νοητική διάνοηση ως γνώμη ωραίου, εύρεστου και αρμονικού⁸. Δεν είναι δυνατόν έτσι οι οικονομικές αξίες να είναι ούτε ο μόνος ούτε ο κυριότερος παράγοντας της ιστορικής κίνησης και προόδου. Όλα τα παραπάνω δημιουργούν μια τελείως διαφορετική αξιολόγηση της εικόνας-εντύπωσης οποιουδήποτε τοπίου εσωτερικού ή εξωτερικού.

3. ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟ ΕΝΟΣ ΤΟΠΟΥ

Αναφερθήκαμε προηγουμένως στις διάφορες προσπάθειες του ανθρώπου για να ορίσει κατηγορίες αξιών. Ορίζουμε κατηγορίες, όταν θέλουμε να σχηματοποιήσουμε μια απέραντη έννοια, να της δώσουμε μορφή με το σκοπό να τη συλλάβουμε νοητικά καλύτερα. Στην ουσία περιγράφουμε, οριοθετούμε για να συγκεκριμενοποιήσουμε. Συνήθως όμως με την πάροδο των χρόνων οι έννοιες αλλοιώνονται στη

⁸ Βλ. 4

σύλληψή τους και γι' αυτό χρειάζεται πολλές φορές, να αναερχόμαστε στην αρχέγονη σημασία τους. Έτσι, θα ασχοληθούμε παρακάτω με την έννοια της **κατηγορίας** αλλά και της **ποιότητας** απαραίτητων όρων για την αξιολόγηση των διαφόρων εικόνων.

Οι **κατηγορίες** είναι καθορισμένο γένος αντικειμένων ή τύπος λογικο-γλωσσικών εκφράσεων, των οποίων η διακριτική και ταξινομική λειτουργία ποικίλλει ανάλογα με τα φιλοσοφικά συστήματα. Ο όρος χρησιμοποιείται για να επισημάνει τις διάφορες γενικότερες κατηγορίες των μορφών σκέψης ή οντοτήτων ή για να δηλώσει κάθε διάκριση τέτοια ώστε, αν μια μορφή ή οντότητα, που ανήκει σε μια κατηγορία αντικαταστήσει σε μια πρόταση μια άλλη, η οποία ανήκει σε άλλη κατηγορία, να προκύπτει μια πρόταση χωρίς νόημα.

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον Αριστοτέλη για να δηλώσει έναν τύπο κατηγορουμένου. Τα διάφορα πράγματα που μπορούν να αποδοθούν **-κατηγορηθούν-** σε ένα δεδομένο υποκείμενο υπάγονται σε 4 τάξεις όπως: **ποιότητες, ουσίες, σχέσεις και καταστάσεις**, τις οποίες ο Αριστοτέλης ονομάζει **κατηγορίες**, δηλαδή τα γενικότατα γένη του όντος. Οι κατηγορίες δεν μπορούν να ορίσουν η μία την άλλη.

Ο πληρέστερος κατάλογος, που δίνει ο Αριστοτέλης, είναι 10: **ουσία, ποσότητα, ποιότητα, σχέση, τόπος, χρόνος, θέση, κατοχή, ενέργεια και πάθος**. Στον Πλάτωνα διατυπώνεται ο προβληματισμός για την οντότητα σε σχέση με την αλλαγή των ιδιοτήτων της (των ποιοτήτων της) με το ερώτημα αν ο Σωκράτης είναι ο ίδιος εφόσον το ύψος του, το πρόσωπό του, τα μαλλιά του αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Η απάντηση ήταν ότι οι κατηγορίες είναι διαφορετικές αλλά μεταβολή της σχέσης δεν είναι μεταβολή της ουσίας.

Σε αντίθεση, οι Στωικοί διακρίνουν 4 κατηγορίες **-υποκείμενο, το ποιόν, το πώς έχουν, το προς τι πώς έχουν-** που έχουν μάλλον τη σημασία των συστατικών αρχών των πραγματικών όντων. Ως οντολογικά στοιχεία ορίζουν κάθε μεμονωμένη συγκεκριμένη οντότητα και είναι τα ανώτατα γένη του όντος. Συνδυάζοντας αριστοτελικές και πλατωνικές θεωρίες ο Πλωτίνος οδηγήθηκε σε μια θεωρία κατηγοριών που διαφοροποιείται σύμφωνα με την **περιοχή του είναι**. Οι αριστοτελικές κατηγορίες, που συνοψίζονται σε 5, ισχύουν για τον αισθητό κόσμο, ενώ τα Πλατωνικά «μέγιστα γένη» είναι **ηρεμία κίνηση, το αυτό, το έτερο** και αποτελούν θεμελιακούς ορισμούς του **νοητού κόσμου**. Ο νεοπλατωνιστής Πορφύριος στα σχόλιά του στις κατηγορίες του Αριστοτέλη εγκαινίασε τη μεσαιωνική διαμάχη για τα **καθόλου** ή τους **γενικούς αφηρημένους νόμους** και έτσι έθεσε το ζήτημα, που όφειλε να λύσει κάθε θεωρία περί κατηγοριών.

Μια νέα προοπτική για τις αριστοτελικές κατηγορίες ανοίγει ο Θωμάς ο Ακινάτης, που επιχειρεί μια συστηματική παραγωγή των κατηγοριών, που βασίζεται στην αντιστοιχία των τρόπων του είναι (*modi essendi*) και των τρόπων της κατηγορήσεως (*modi praedicandi*).

Το 18ο αιώνα ο Kant επανέφερε τον όρο κατηγορία για να χαρακτηρίσει τους **διάφορους τρόπους κρίσης ή τους τρόπους που λειτουργούν οι λογικές προτάσεις**. Όμως, ενώ ο Kant διατήρησε τον αριστοτελικό όρο «κατηγορία» και μερικούς ακόμα όρους όπως: ποσότητα, ποιότητα και σχέση, οι διακρίσεις του ήταν διαφορετικές από εκείνες του Αριστοτέλη. **Η ποιότητα π.χ. για τον Αριστοτέλη αναφέρεται σε κατηγορούμενο όπως άσπρο ή γλυκό, ενώ για τον Kant δηλώνει τη διαφορά μεταξύ καταφατικής και αρνητικής κρίσης**. Για τον Kant οι κατηγορίες παράγονται από την ίδια τη φύση της κρίσης σύμφωνα με τη διαφορά των μορφών της. Ο Kant επαναφέρει σε 4, τον αριθμό τους: ποσότητα, ποιότητα, σχέση, τρόπο, και καθεμία συντίθεται από 3 στοιχεία.

Ο Έγκελς (Hegel) έθεσε πλήθος κατηγοριών σε μία διαλεκτική δομή ανερχόμενης τριάδας και έτσι εγκαινίασε τη σύγχρονη τάση θεώρησης σύμφωνα με την οποία οι κατηγορίες είναι πάρα πολλές και περιέχουν τις θεμελιακές αρχές ενός λογικού ή μεταφυσικού συστήματος. Για τον Hegel οι κατηγορίες περιλαμβάνουν τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο.

Ο Ράσελ (Bertrand Russel) στην αρχή του 20ου αιώνα στη θεμελίωση των μαθηματικών ανέπτυξε τη θεωρία των **τύπων** που διέκρινε διαφορετικά επίπεδα της γλώσσας και υποστήριξε ότι τα επίπεδα αυτά δεν πρέπει να αναμιγνύονται.

Ο Σάντερς Πηρς (Charles Sanders Peirs 1839-1914) Αμερικανός λογικός, μαθηματικός και αστρονόμος θεμελιωτής του **πραγματισμού** τον παρουσίασε αρχικά ως μια θεωρία του νοήματος, που ταυτίζει το νόημα μιας λέξης ή μιας πρότασης με το σύνολο των αποτελεσμάτων, που παράγονται απ' αυτές. Υποστήριξε ότι μπορούν να υπάρχουν τρεις και μόνον τρεις **τύποι κατηγορουμένων**: πρώτο αυτό της «καθαρής δυνατότητας», δεύτερο αυτό της «πραγματικής ύπαρξης» και τρίτο αυτό της «πραγματικής γενικότητας» Ασφαλώς, αν τα καθόλου ανήκουν στην τρίτη κατηγορία τότε οι νομιναλιστές, που υποστηρίζουν ότι αυτά δεν έχουν ύπαρξη (δεύτερη κατηγορία), συγγέουν κατηγορίες και με βάση τον ορισμό της κατηγορίας εκφέρουν κρίση χωρίς νόημα. Τέτοιες κρίσεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη γλωσσική φιλοσοφία.

Ο Λεσνιέβσκι (Stanislas Lesniewski 1886-1939) Πολωνός λογικός και ο Ρ. Κάρναπ (Rudolf Carnap 1819-1970) θεωρητικός της σημαντικής, διέκριναν διαφορές μεταξύ συντακτικών κατηγοριών που ασχολούνται με τις αμοιβαίες σχέσεις των εννοιών και σημαντικών κατηγοριών που ασχολούνται με έννοιες και αντικείμενα αναφοράς. Διακρίσεις συναφείς με τις αριστοτελικές συνηθίζεται σήμερα να περιγράφονται ως σημαντικές, ως διακρίσεις ανάμεσα στα σημασιολογικά είδη ή τρόπους μάλλον παρά ως είδη γλωσσικών εκφράσεων ή πραγμάτων ή συμβάντων.

Ο Π.Φ. Στρώσον (P. F. Strawson) φιλόσοφος της Οχφόρδης εξερεύνησε τις συνέπειες της θεωρίας των κατηγοριών **για μια περιγραφική μεταφυσική** (Individuals 1959)⁹.

⁹ Εγκυκλοπαίδεια (Πάπυρος, Larousse, Britannica λήμμα «κατηγορία».

4. Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Η έννοια της ποιότητας αποτελεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, μία από τις θεμελιώδεις κατηγορίες, μια από τις πιο βασικές έννοιες της γνώσης και γι' αυτό περιλαμβάνεται από τον Αριστοτέλη και τον Καντ μεταξύ των κατηγοριών και μελετήθηκαν συστηματικά. Μαζί με την ποσότητα χαρακτηρίζει τον αμεσότερο τρόπο αντίληψης του αντικειμένου. Με τη γενική σημασία του όρου, **ποιότητα είναι κάθε ιδιότητα είτε αυτή ανήκει στην ουσία ενός πράγματος είτε αποδίδεται επιπρόσθετα σ' αυτήν**. Ως ειδική κατηγορία είναι ένας εσωτερικός απόλυτος προσδιορισμός της ουσίας διάφορος της ποσότητας. Ότι οι ποιότητες των πραγμάτων είναι απλά καταστάσεις του υποκειμένου που θέλει να τις γνωρίσει και έτσι έχουν υποκειμενικό μόνο κύρος το γνώριζαν ήδη οι Ελεάτες και αργότερα ο Berkley και ο Hume. Ο Δημόκριτος διέκρινε υποκειμενικές και αντικειμενικές ιδιότητες, όπως αργότερα ο John Locke που εισήγαγε τους όρους δευτερεύουσες και πρωτεύουσες. Χρώμα, ήχοι, γεύσεις, οσμές, θερμότητα, ψύχος ήταν, πάντα κατά τον Locke υποκειμενικές, δηλαδή εσωτερικές παραστάσεις και όχι ιδιότητες των όντων. Τα όντα δεν είναι ούτε έγχρωμα, ούτε ηχούν αλλά προκαλούν εφόσον επιδρούν πάνω μας οι εντυπώσεις του μπλε ή του κόκκινου, του θερμού ή του ψυχρού. Αντίθετα, η έκταση και η μορφή, η κίνηση, η αδράνεια και η στερεότητα είναι ιδιότητες, τις οποίες τα όντα έχουν πραγματικά, δηλαδή ιδιότητες με αντικειμενική πραγματικότητα. Οι φυσικοί επιστήμονες τείνουν να ανάγουν τις ποιοτικές ιδιότητες σε ποσοτικές. Εντούτοις ο Καντ εκτός από την έννοια του ποσού ή του μεγέθους επινόησε μια ιδιαίτερη μορφή της το εντεταμένο μέγεθος ή την εσωτερική δύναμη ή το βαθμό με τον οποίο χαρακτηρίζεται η έννοια της ποιότητας.

Ποιότητες έτσι, είναι το κόκκινο χρώμα, η ελαστικότητα, το σχήμα ενός αντικειμένου κ.λ.π. Ως εσωτερικός προσδιορισμός ενός αντικειμένου η ποιότητα διευρύνει την υπόσταση της ουσίας, διαφέρει όμως απ' αυτήν καθώς και από τους ουσιαστικούς προσδιορισμούς της από το γεγονός ότι οι ποιοτικοί προσδιορισμοί είναι δυνατόν να μεταβληθούν χωρίς να μεταβάλλεται η ουσία του προσδιοριζόμενου αντικειμένου. Έτσι, μία επιφάνεια μπορεί να γίνεται από κόκκινη πράσινη και συγχρόνως να παραμένει το ίδιο αντικείμενο, η ίδια ατομική ουσία (εδώ είναι ενδιαφέρον να διερευνηθεί ποιες είναι οι ποιότητες, οι ιδιότητες εκείνες που δεν επηρεάζουν την αντιληπτικότητα, την αναγνώριση κυρίως ενός αντικειμένου μέσα από τις διάφορες αλλαγές του). Με αυτήν την έννοια η ποιότητα συγκυβερνείται από τον Αριστοτέλη στους κατά συμβεβηκός προσδιορισμούς ενός αντικειμένου. Ως απόλυτος προσδιορισμός η ποιότητα ορίζει την ουσία σε σχέση με αυτήν την ίδια και όχι σε σχέση με κάτι άλλο.

Η σχολαστική φιλοσοφία ακολουθεί την αριστοτελική αντίληψη περί ποιότητας. Υποθέτει ωστόσο την ύπαρξη «απόκρυφων ποιότητων» (qualitates occultae), οι οποίες ως αυθύπαρκτες ιδέες επιτρέπουν την εξήγηση κάποιων φυσικών δεδομένων (π.χ. του μαγνητισμού).

Ως προς την υποκειμενικότητα ή αντικειμενικότητα της κατ' αίσθηση αντίληψης ο Γαλιλαίος διακρίνει τις αντικειμενικές ποιότητες (κίνηση, σχήμα, μέγεθος κ.λ.π.) από τις υποκειμενικές (χρώμα, ήχο, γεύση), οι οποίες συνδέονται με την αισθητηριακή ικανότητα του ανθρώπου.

Ο Καρτέσιος (Descartes) χρησιμοποίησε τη διάκριση αυτή των ποιότητων για να απορρίψει την ύπαρξη των «απόκρυφων ποιότητων» της σχολαστικής φιλοσοφίας.

Στη διάκριση αυτή αντιστοιχεί και η διάκριση μεταξύ «πρώτων» και «δεύτερων» ποιότητων στη φιλοσοφία του Λοκ (Locke).

Ο Μπέρκλυ (Berkley) ωστόσο συνδέει τόσο τις πρώτες όσο και τις δεύτερες με την υποκειμενικότητα των αισθησέων και ο Χιουμ (Hume) θεωρεί ότι τόσο οι «πρώτες» όσο και οι «δεύτερες» δεν υπάρχουν στα πράγματα αλλά είναι «παραστάσεις» της ψυχής.

Ο Λάιμπνιτς (Leibnitz) συνδέει την ποιότητα (ιδιότητα) με τα χωρικά όρια των πραγμάτων. Τα όρια των πραγμάτων βρίσκονται στις διαφορετικές ιδιότητές τους.

Ο Καντ βρίσκεται στην ίδια κατεύθυνση. Διακρίνει στην ποιότητα τα σημεία της πραγματικότητας, της άρνησης και του περιορισμού. Πραγματικότητα και άρνηση είναι αντίθετοι προσδιορισμοί και ο περιορισμός η σύνθεσή τους. Κάθε ποιοτικός προσδιορισμός είναι κατά τον Καντ συγχρόνως μια άρνηση εφόσον με τον προσδιορισμό του τι είναι ένα πράγμα ορίζεται συγχρόνως το τι δεν είναι. Διαιρεί τις κρίσεις σε: καταφατικές (Σ είναι Π), αποφατικές (Σ δεν είναι Π), περιοριστική (Σ είναι ένα όχι ίσον με το Π) Στα τρία αυτά είδη των ποιοτικών κρίσεων αντιστοιχούν οι τρεις μορφές της κατηγορίας της ποιότητας (πραγματικότητα, άρνηση, περιορισμό). **Η ποιότητα είναι επομένως ως ενότητα της οριστότητας και της άρνησης μια οριοθέτηση ή περιορισμός.**

Ο Έγκελς (Heggel) συνδέεται με την Καντιανή σύλληψη της ποιότητας ως πραγματικότητας άρνησης και περιορισμού. Θεωρεί την ποιότητα ως ουσιαστικό καθορισμό των πραγμάτων και αναλύει με σαφέστερο τρόπο την έννοια του **ποιοτικού ορίου**. «Η άρνηση ταυτίζεται άμεσα με το είναι και η άρνηση είναι αυτό που ονομάζουμε όριο. Κάτι, είναι αυτό που είναι μέσα στο όριο του και μέσω του ορίου του». Σύμφωνα με το διαλεκτικό υλισμό, που ακολούθησε την Εγελιανή αντίληψη για τον ουσιαστικό χαρακτήρα της ουσίας, οι ποιότητες έχουν αντικειμενική πραγματική ύπαρξη.

Πρώτες ποιότητες ή πρώτιστες είναι όροι της σχολαστικής φιλοσοφίας για να διακρίνει τις τέσσερις βασικές ποιότητες (θερμότητα, ψυχρότητα, ξηρότητα, υγρότητα) από τις ποιότητες που απορρέουν απ' αυτές δηλαδή τις **δευτερές ή δευτερεύουσες ποιότητες**. Ο Μπουλ χρησιμοποίησε τους ίδιους όρους για να διακρίνει τις γεωμετρικές και μηχανικές ιδιότητες των σωμάτων από τις αισθητές ιδιότητες. Με αυτή τη σημασία ο Λοκ θεώρησε τις πρώτες ποιότητες «αρχικές» εκείνες τις ιδιότητες που είναι αδιαχώριστες από την ιδέα της ύλης (στερεότητα, έκταση, μορφή, αριθμός, κίνηση και ηρεμία). Τις ονόμασε «αρχικές», γιατί δεχόταν ότι αυτές υπάρχουν μέσα στα σώματα, όπως τις αντιλαμβανόμαστε,

ενώ οι «δεύτερες» δεν υπάρχουν σ' αυτά, όπως τις αντιλαμβάνομαστε.

Ποιοτικά χαρακτηριστικά ονομάζονται τα βασικά στοιχεία, στα οποία αναλύεται ένα πράγμα ή ένα είδος. Προκειμένου περί ποιότητων του ίδιου πράγματος ή ατόμων ίδιου είδους, τα **στοιχεία εκείνα τα οποία το διαφοροποιούν με βάση αξιολογικά κριτήρια**, (ωραίος-άσχημος, καλός-κακός, εύγευστο-άγευστο κ.λ.π.) Στην επεξεργασία πληθυσμιακών δεδομένων τα ποιοτικά χαρακτηριστικά είναι πρόσθετες ιδιότητες των ατόμων που συνθέτουν το σύνολο π.χ. ομάδες ηλικιών, επίπεδο σπουδών, επίπεδο εισοδήματος κ.ά.

5. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Αναφέροντας τα χαρακτηριστικά ας σταθούμε για λίγο στην ίδια την οριοθέτηση του όρου «**χαρακτήρας**» να δούμε τι δίδει σαν ορισμό η ψυχολογία¹⁰. Είναι, λέγει, **το σύνολο των ιδιαίτερων τρόπων με τους οποίους αισθάνεται και αντιδρά συνήθως ένα άτομο, ξεχωρίζοντας έτσι από τα υπόλοιπα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας.**

Το πέρασμα από τη γενική λογική σημασία του όρου ως διακριτού σημείου βάσει του οποίου αναγνωρίζεται και αναπαριστάται ένα αντικείμενο στη συγκεκριμένη ψυχολογική σημασία του μπορεί κάλλιστα να αποδοθεί στο Θεόφραστο (372 π.Χ. Δ/ντή του Λυκείου). Σώζεται μέρος από το έργο του (Χαρακτήρες: τύποι ανθρώπων) που περιγράφει τα ελαττώματα των ανθρώπων όπως π.χ. την αλαζονεία, τη φιλαργυρία κ.ά. και τη χαρακτηριστική ομιλία και συμπεριφορά αυτών που πραγματώνουν το ελάττωμα. Το έργο του έγινε γνωστό με μια έκδοση στην Ευρώπη το 1529 και επηρέασε αρκετούς μεταγενέστερους συγγραφείς.

Ο Καντ στη φιλοσοφική ψυχολογία του προσδιορίζει το χαρακτήρα σε συνάρτηση με την αιτία: «**Είναι αναγκαίο κάθε αιτία που δρα να έχει ένα χαρακτήρα, δηλαδή ένα νόμο της αιτιότητάς της χωρίς τον οποίο δεν θα μπορούσε να είναι αιτία**» (κριτική του καθαρού λόγου). Γίνεται πάντως διάκριση μεταξύ εμπειρικού χαρακτήρα «με τον οποίο οι πράξεις του ατόμου ως φαινόμενα συνδέονται ολοκληρωτικά με άλλα φαινόμενα σύμφωνα με τους σταθερούς νόμους της φύσης» και του νοητού χαρακτήρα «με τον οποίο είναι βέβαιη η αιτία των πράξεών του ως φαινομένων, αλλά που αυτός ο ίδιος δεν περιλαμβάνεται στις συνθήκες της αισθητότητας και δεν είναι φαινόμενο». Άλλοι εκφράζουν ακόμα και αμφισβητήσεις για το κατά πόσο μπορούμε να περιλάβουμε στον ορισμό του χαρακτήρα τα διανοητικά φαινόμενα και κάθε λόγο για ατομικότητα, η οποία περιλαμβάνει όλες τις ιδιομορφίες του όντος και το χαρακτήρα με την περιορισμένη σημασία του όρου, όπως αυτή ορίστηκε πάρα πάνω.

Πιστεύουμε ότι ο χαρακτήρας είναι αυτό που χαράσσεται αισθητά, αλλά και βιώνεται από τη σχέση με το αντικείμενο. Είναι οι εντυπώσεις ως αποτυπώματα του παρατηρουμένου

¹⁰ Εγκυκλοπαίδεια (Πάπυρος, Larousse, Britannica λήμμα «χαρακτήρας».

που συλλαμβάνονται ανάλογα με την ευαισθησία αυτού που παρατηρεί ή απλά που δέχεται τις εντυπώσεις. Έτσι, έχουμε χαρακτηριστικά νοητικού επιπέδου, συναισθηματικού ή καθαρά πρακτικού, ίχνη μιας δράσης παθητικής ή ενεργητικής ενός αντικειμένου, τα οποία επηρεάζουν τη σημασία που αποδίδουμε και έτσι και την εικόνα-εντύπωση.

Η εμφάνιση και κυρίως η λειτουργία των αξιών στο χώρο εμφανίζει τις εκφρασμένες αξίες ως διαβαθμισμένες ή απλά διαφορετικές **ποιότητες**, που χαρακτηρίζουν έναν τόπο και αποτελούν και τον αντιληπτικό του **χαρακτήρα**. Ο χαρακτήρας οριοθετείται από την εμφάνιση των αξιών στο χώρο και τη σύμφωνη με αυτές δραστηριότητα των ατόμων. Η εμπειρία των αξιών ως ποιότητων προσπαθεί να γίνει κατανοητή και η **εικόνα-εντύπωση να εξηγηθεί** μέσω λέξεων, μέσω ομιλίας. Η εικόνα-εντύπωση ορίζει έτσι τη διασύνδεση με το αντικείμενο, τον τόπο (ιδιοποίηση, εξοικείωση) που διερευνάται στα παρακάτω επίπεδα:

- Ενδιαφέρον ή αδιαφορία,
- απόλαυση η δυσαρέσκεια,
- ευκολία ανάγνωσης (αναγνώριση χωρική, χρονική),
- σύγκριση με το πρότυπο (αρχέτυπο) ή απλά το γνώριμο,
- απόδοση νοήματος, σημασίας,
- καθορισμός, περιγραφή, οριοθέτηση φυσιογνωμίας,
- βαθμός οικειότητας, διασύνδεσης με το χώρο.

Στις προαναφερόμενες έρευνες (2,3,4) δίδεται ο ορισμός του χαρακτήρα ενός τόπου ως το σύνολο των ιδιαιδώντων χαρακτηριστικών, τα οποία συγκροτούν τη συνολική εικόνα-εντύπωση που αυτός ο τόπος προσφέρει μέσω του τοπίου του, ενώ διαφοροποιείται η φυσιογνωμία ως η έκφραση της ίδιας της ταυτότητας του τόπου θεωρουμένου ως οντότητας, ως «Χώρας» με δικό της λόγο και μύθο.

Η εξήγηση μέσω λέξεων, μέσω ομιλίας εκφράζει και παρουσιάζει την ίδια την ανάγκη διασύνδεσης κατ' αρχήν του ίδιου του εαυτού μας (αισθάνομαι-καταλαβαίνω) και κατόπιν διασύνδεση με το άλλο ή τους άλλους, σχέση μοιράσματος αυτού που αισθάνομαι και καταλαβαίνω με τους άλλους με σκοπό την εξασφάλιση διασύνδεσης με τους άλλους σε μια ολότητα. Εξηγούμε κυρίως το νόημα της εικόνας που έχουμε αντιληφθεί ή που θέλουμε να πραγματώσουμε ή που ήδη έχουμε πραγματώσει. Εξηγούμε με διάφορους τρόπους, και κάθε εξήγηση είναι μία περιγραφή μία οριοθέτηση, μία συγκεκριμενοποίηση, μία απλούστευση περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένη που συνδέει τον εαυτό μας με τον κόσμο γύρω μας: το χώρο με τον εαυτό μας.

Είναι ενδιαφέρον ο προβληματισμός του Wittgenstein¹¹ ως προς το ρόλο της εξήγησης για την κατανόηση: «Για μένα μια θεωρία δεν έχει αξία δεν μου προσφέρει τίποτε». Πίστευε ότι οι θεωρίες δεν χρησιμεύουν στην κατανόηση ούτε της αισθητικής, ούτε της ηθικής ή της θρησκείας, των μαθηματικών ή της φιλοσοφίας. Αναφέρει ότι στην ηθική του Shlich υπάρχουν δύο αντιλήψεις για την ουσία του αγαθού. Σύμφωνα με την πρώτη: το αγαθό είναι αγαθό, επειδή είναι αυτό που θέλει ο Θεός. Σύμφωνα με τη δεύτερη: ο Θεός θέλει το αγαθό, επειδή είναι αγαθός. Η δεύτερη έλεγε ο

¹¹ Ray Monk Λούντβιχ Βιττεγκενστάιν Η αρχή και το τέλος μιας ιδιοφυΐας.

Shlich είναι πιο βαθιά. Αντίθετα, ο Wittgenstein υποστήριζε ότι η πρώτη είναι πιο βαθιά: «διότι κλείνει το δρόμο σε κάθε εξήγηση του «γιατί» κάτι είναι αγαθό ενώ η δεύτερη είναι ρηχή, ρασιοναλιστική ερμηνεία, η οποία κάνει να φαίνεται σαν να μπορεί να δικαιολογηθεί αυτό που είναι αγαθό». Η πρώτη αντίληψη λέγει ότι η ουσία του αγαθού δεν έχει να κάνει με γεγονότα και επομένως δεν μπορεί να εξηγηθεί με προτάσεις. Αν υπάρχει πρόταση που να εκφράζει ακριβώς αυτό που πιστεύω είναι η πρόταση «Αγαθό είναι εκείνο που ο Θεός προστάζει». Με τον ίδιο τρόπο, λέγει, πρέπει να αποκλείεται ο δρόμος για κάθε εξήγηση γύρω από τις αισθητικές αξίες. Ποιο είναι το πολύτιμο στοιχείο σε μια σονάτα του Μπετόβεν; Η ακολουθία των φθόγγων; Εκείνο που αισθανόταν ο Μπετόβεν, όταν τη συνέθετε; Η νοητική κατάσταση που παράγεται με την ακρόαση; Θα απαντούσα λέγει ο Wittgenstein πως «ό,τι και να μου πουν θα το απορρίνω όχι επειδή η εξήγηση είναι λανθασμένη αλλά απλά επειδή είναι μία εξήγηση». Και αλλού αναφέρει: «Αν κάποιος προέβαλλε κάτι το οποίο θα ήταν μια θεωρία θα του έλεγα: όχι δεν με ενδιαφέρει αυτό το πράγμα, ακόμα και αν η θεωρία σου είναι σωστή, δεν με ενδιαφέρει, δεν είναι εκείνο που αναζητώ». Η **αξία της θρησκείας** δεν μπορεί να εξαρτάται από το **ποιες λέξεις χρησιμοποιούνται. Στην πραγματικότητα δεν χρειάζονται καθόλου λέξεις.** «Μπορώ μάλιστα να φαντασθώ μια θρησκεία στην οποία δεν υπάρχει ούτε μία δογματική πρόταση, οπότε δεν υπάρχει ομιλία. Προφανώς η ουσία της θρησκείας δεν έχει να κάνει με το γεγονός ότι κάποιος μιλάνε ή μάλλον όταν οι άνθρωποι μιλάνε η **ομιλία είναι μέρος της θρησκευτικής πράξης** και όχι θεωρία. Έτσι δεν έχει καμία σημασία αν τα λόγια τους είναι αλήθειες, ψεύδη ή ανοησίες. Στη θρησκεία η ομιλία δεν είναι μεταφορική, αν ήταν, τότε θα μπορούσαμε να πούμε το ίδιο πράγμα σε πρόζα. Αν θέλουμε να ζήσουμε θρησκευτική ζωή δεν σημαίνει ότι πρέπει να μιλάμε συνεχώς για θρησκεία, σημαίνει ότι ο τρόπος ζωής μας θα πρέπει να είναι διαφορετικός». Η φράση του Γκαίτε από το Φάουστ «Εν αρχή ήν η πράξις» θα μπορούσε να αποτελέσει το σύνθημα ολόκληρης της ύστερης φιλοσοφίας του.

Η ομιλία είναι πράγματι πάντα μέρος μιας πράξης και η αντίθεση πράξης και θεωρίας συνυφάνεται μέσω της ομιλίας. Η ομιλία ενέχει πράξη αλλά ενέχει και θεωρία. Είναι το κοινό τους περίγραμμα. Η αξία εδώ έγκειται στην ίδια τη σημασία και την αξιολόγηση αυτής της συνύπαρξης των δύο αντιθέσεων (θεωρίας-πράξης) και στην αξία της ομιλίας, ως διασύνδεσης, της εξήγησης, ως περιγραφής, ως συγκεκριμενοποίησης.

Η ίδια η αξία δεν μπορεί να μειωθεί είτε όταν εξηγείται ψευδώς ή λανθασμένα είτε εάν η ομιλία περί αυτής δεν εφαρμόζεται πρακτικά, είναι ή δεν είναι μεταφορική, και αυτό έχει τη μεγαλύτερη σημασία. Εκείνο που επηρεάζεται είναι η αντίληψη των ατόμων, η εικόνα εντύπωσή τους όταν περιγράφουν ή εξηγούν, ομιλούν ή πράττουν σχετικά με τη συγκεκριμένη αξία. Ο κίνδυνος μιας λανθασμένης ή ελλειπούς περιγραφής και εξήγησης μια συγκεκριμένης αξίας ενέχει τον κίνδυνο όχι να αλλοιωθεί η αξία αλλά να λησμο-

νηθεί να μείνει εκτός μνήμης από την εικόνα-εντύπωση που δημιουργούμε εμείς γι' αυτήν, να την παραμορφώσουμε ή να την χάσουμε.

6. ΠΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΗΣΗ

Εάν η διατύπωση, η εξήγηση, η ομιλία περί μιας αξίας ή ποιότητας προβληματίζει τους φιλοσόφους, ακόμη περισσότερο προβληματίζει η μέτρησή της, δηλαδή η ποσοτικοποίησή της. Οι διακυμάνσεις της πυκνότητας του αέρα (ήχος, μουσική) ή το μήκος κύματος της φωτεινής ακτινοβολίας (χρώμα, ζωγραφική) από φαινόμενα φυσικής τάξης μετατρέπονται μέσα στον κάθε ανθρώπινο οργανισμό σε φαινόμενα μιας άλλης τάξης, συναισθηματικής, νοητικής, συμβολικής, σημασιολογικής, ερμηνευτικής, νοηματικής. Οι αισθητικές ποιότητες καταγράφονται με υποκειμενικό τρόπο και με συγκεκριμένους περιορισμούς που επιβάλλονται από το κάθε νευρικό σύστημα αλλά και το κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον. Το να ποσοτικοποιήσουμε μια ποιότητα σημαίνει να της δώσουμε κάποιο μέτρο, κάποιο βαθμό και μέγεθος σε κάποια κλίμακα ιεράρχησης και να συγκρίνουμε με ένα μέτρο (κανόνα), ώστε να κρίνουμε σημασιολογικά την αξία της (αξιολογική κρίση).

Αυτή η σημασιολογική σύγκριση ενέχει τον υποκειμενισμό, τη διαφορετικότητα της «σημασίας», που ισχύει αλλιώς για τον καθένα. Αλλά και πριν τη σημασία, το ίδιο το μέτρο, ως μονάδα, ως κανόνας, διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και από τόπο σε τόπο. Αν για τις μονάδες μέτρησης υλικών αντικειμένων ή σχέσεων υπήρξαν κοινές συμφωνίες όχι πάντως άμεσες και εύκολες στην ιστορία της ανθρωπότητας, για τη σημασία των μεγεθών μη υλικών αντικειμένων, όπως για παράδειγμα ψυχολογικών καταστάσεων ή ιδεών δεν φαίνεται να υπάρχει (ή δεν έχει ακόμα υπάρξει) κοινή συμφωνία. Ένας πόνος ή μια χαρά ενώ είναι κάτι γνωστό και αναγνωρίσιμο ο βαθμός του και το είδος του ή ο χαρακτήρας του είναι διαφορετικός για τον καθένα και επηρεάζεται και επηρεάζεται από τη σημασία που του αποδίδουμε. Αυτή η διαφορετικότητα είναι κάτι το τελείως προσωπικό, βιώνεται από τον καθένα με έναν εντελώς προσωπικό τρόπο και είναι σχεδόν αδύνατο να περιγραφεί, να εξηγηθεί με λέξεις. Πώς να περιγράψει κανείς την ιδιαίτερη αίσθηση μιας ορισμένης γεύσης, ενός αρώματος, ενός ήχου, ενός χρώματος; Πώς να μετρήσει αυτό του οποίου δεν γνωρίζει μέτρο, πώς να γράψει το απερίγραπτο;

Κι όμως προσπαθεί συνεχώς ο άνθρωπος να ορίσει το αόριστο, να ανακαλύπτει μέτρα, να συγκρίνει τις ποιότητες, να τις ανταλλάσσει σε μια επικοινωνία με τον εαυτό του και με τους άλλους, να ορίζει συνεχώς ποιοτικές σχέσεις, να κυριαρχήσει στις ποιότητες, ώστε να μπορεί να επαναλαμβάνει ό,τι έχει συλλάβει κάθε φορά ως τέλειο. Η φύση τίποτε δεν επαναλαμβάνει όμοιο, τίποτε δεν είναι ίδιο με το άλλο. Ο άνθρωπος όμως θεωρεί τέλειο ένα προϊόν, όταν ξέρει και μπορεί να το επαναλαμβάνει και να το διαθέτει ακριβώς ίδιο το ένα με το άλλο. Είναι ίσως ένας τρόπος και μια προσπά-

θεια με την επανάληψη αυτή να παγώσει το χρόνο, αφού έτσι θα αδιαφορεί για τη φθορά των υλικών αλλά εύκολα επαναλαμβανόμενων αντικειμένων.

Εδώ αναλογίζεται κανείς για την τεράστια σημασία του προσώπου, της προσωπικής βίωσης, της συνείδησης με την οποία ο κάθε άνθρωπος βιώνει προσωπικά τις ποιότητες (αρνητικές και θετικές). Είναι σαν να πρέπει η ποιότητα π.χ. πόνος, χαρά, ειρήνη, δικαιοσύνη και τόσες άλλες να μοιρασθεί στον καθένα μας και να βιωθεί στις άπειρες σχεδόν εμφανίσεις της που παρουσιάζονται στο κάθε άτομο-πρόσωπο, αφού βιώνεται ιδιαίτερα και τελείως προσωπικά από τον κάθε άνθρωπο του άλλοτε, του σήμερα και του μέλλοντος. Αυτοί οι ιδιαίτεροι τρόποι βίωσης χρειάζονται πάντως σημασιοδότηση, ερμηνεία, νόημα και τελικά επικοινωνία για να εμπλουτίσουν το νόημα των ίδιων των ποιοτήτων είτε αυτές γίνονται αντιληπτές ως συναισθήματα ή ως ιδέες. Έτσι, η υποκειμενική εικόνα-εντύπωση είναι συγκινητικά απαραίτητη και ωφέλιμη, γιατί ολοκληρώνει και εμπλουτίζει τη συνολική εικόνα-εντύπωση της ποιότητας του κόσμου, μιας ποιότητας που πλάθεται με κατεύθυνση «καλού», αφού η κοινή ανάγκη βίωσης όλων των ανθρώπων είναι τελικά ανάγκη βίωσης της ποιότητας του «καλού».

Άραγε ο βαθμός, το μέτρο μιας ποιότητας επηρεάζει την αξία της ή η αξία της, η σημασία της είναι ανεξάρτητη του μέτρου της; Μήπως το μέτρο, ως βαθμός, αφορά μόνο την εμφάνισή της, την παρουσία της έτσι έμμεσα μόνο τη σημασία της αλλά όχι την αξία της;

Η ίδια η πράξη της μέτρησης ή της βαθμολογίας αγγίζει την ποιότητα αναλυτικά, αποσυνθετικά και ορισμένα άτομα αντιδρούν στην ίδια αυτή πράξη, αφού η ίδια η έννοια της ποιότητας κατά κάποιο τρόπο συντηρεί μέσα της τη σύνθεση, δηλαδή την ενότητα ως μέσο προστασίας της για να είναι αδιάβλητη, αδιάσπαστη, συνεχής και έτσι αδιάβλητη, αδιάσπαστη και αναλλοίωτη, σε αντίθεση με την ποσότητα, η οποία ως έννοια αφορά «πολλά» μέρη, τμήματα διαφορετικά μεταξύ τους, ενέχει αναλυτικότητα και έτσι διατρέχει κίνδυνο διάσπασης, διάλυσης της ολότητας και έτσι αλλοίωση και φθορά.

Το μέτρο όμως πηγάζει από μια βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου και η τέχνη και το έργο του «μετρείν» είναι μια τέχνη ιερή, αφού συνδέεται με το λόγο και τον ήχο του, με την ποίηση και την αρμονία. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι ο πρώτος λόγος του ανθρώπου δεν ήταν πεζός αλλά ποίηση. Η μέτρηση προϋποθέτει απαραίτητα «Μονάδα» μέτρησης και η ίδια η έννοια της μονάδας αποτελεί το ποιοτικό στοιχείο που συνδέει και ενώνει τα διάσπαρτα μέλη του Ενός σε Όλον. Αυτή η μονάδα, ως κανόνας είναι μια κοινή συμφωνία είναι κυριολεκτικά μια «τιμή» και μ' αυτήν εκτιμούμε αξιολογούμε, κατά κάποιο τρόπο ποσοτικοποιούμε, αφού μετρούμε εκτιμώντας (ποιόν) το πόσον των κατασκευών, των πράξεων, των ποιημάτων. Η μετρική, άλλωστε, υπήρξε πάντα ως «τέχνη, ως σύνολο των νόμων τους οποίους ο ποιητής συνειδητά ή ασυνειδητά ακολουθεί για την κατασκευή των στίχων». Απ' αυτή την τέχνη πηγάζουν φαινόμενα όπως ο ρυθμός, ο τονισμός, η ωδή, η μουσική. Βάση της

αρχαίας ελληνικής μουσικής για τη ρυθμοποίηση δεν είναι ο τονισμός, όπως στη βυζαντινή ή τη νεοελληνική αλλά η προσωδία. Ο ρυθμός δηλαδή προκαλείται από την κανονική εναλλαγή όχι τονισμένων και άτονων συλλαβών (μονάδων) αλλά μακρών και βραχέων. Η σχέση των συλλαβών, που διαφέρουν προσωδιακά μεταξύ τους, καθορίζει τη μορφή της κάθε αρχαίας μετρικής ενότητας. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα η προσωδία προτιμήθηκε, γιατί ο τονισμός της δεν ήταν δυναμικός αλλά μουσικός και έτσι οι συλλαβές δεν διακρίνονταν μεταξύ τους κυρίως ως προς την ένταση. Η προσωδία είναι χρονική ποσότητα εκφώνησης μιας συλλαβής που εξαρτάται από το αν το περιεχόμενο σ' αυτήν φωνήεν είναι μακρό ή βραχύ. Κατά συνέπεια μια συλλαβή, που περιέχει μακρό φωνήεν, χαρακτηρίζεται ως μακρά συλλαβή και ο χρόνος εκφώνησής της ήταν ο διπλάσιος σε σχέση με το χρόνο μιας βραχείας (π.χ. το ω=ο+ο, το η=ε+ε). Αντίθετα, η συλλαβή που περιέχει βραχύ χαρακτηρίζεται ως βραχεία και ο χρόνος εκφώνησής της ήταν ίσος με το ήμισυ της μακράς. Είναι άγνωστο πως θα προφέρονταν οι τονισμένες συλλαβές στην απαγγελία των ποιητικών έργων, πώς θα ηχούσαν οι αρχαίοι στίχοι, αφού οι σημερινές γλώσσες ακολουθούν τελείως διαφορετικούς νόμους τονισμού. Ήδη, η μονάδα ως συλλαβή, ο τονισμός, η ηχητική εντύπωση είναι ποιότητες, οι οποίες όχι μόνο δεν διαχωρίζονται από τη μέτρηση αλλά προκαλούνται απ' αυτή.

Η ποσότητα είναι το πλήθος ή ο καθορισμένος αριθμός του πλήθους των μερών ενός όλου (στοιχείων μονάδων που το απαρτίζουν). Μια ψυχολογική καταγραφή, ένας ψυχολογικός ή νοητικός χαρακτηρισμός μιας κατάστασης, ενός φαινομένου, πράξης, γεγονότος ή τόπου, διαθέτει βαθμό παρουσίας έτσι ώστε να δικαιούμαστε να ονομάσουμε αυτές τις ψυχο-κοινωνικές ποιότητες **ψυχομετρικά μεγέθη**.

Τα μεγέθη όμως αυτά αφορούν μια ποιότητα και αυτή δεν είναι βέβαιον ότι εξαρτάται από το πλήθος των στοιχείων που την απαρτίζουν. Πολλές δε φορές είναι σχεδόν αδύνατον ακόμα και να καθορισθούν τα μοναδιαία αυτά στοιχεία που απαρτίζουν μια ποιότητα. Ένα τοπίο ρομαντικό ή ειδυλλιακό, για παράδειγμα, απαρτίζεται από διάφορα στοιχεία τα οποία ανήκουν στην εικόνα του αλλά τα στοιχεία αυτά δεν καθορίζουν την ποιότητα «ειδυλλιακό» λόγω του πλήθους τους αλλά η ποιότητα ενός θέματος βιώνεται λόγω του **είδους** των στοιχείων του, της τοπολογικής **θέσης** τους, του **χρώματός** τους, του **υλικού** τους ή άλλων παραγόντων όπως η συγκεκριμένη **χρονική στιγμή**, η **ιστορία** τους, ο **μύθος** τους, αλλά ακόμα είναι συνάρτηση της γνώσης, της ψυχολογικής διάθεσης και της ιδεολογίας του ατόμου που παρατηρεί. Άλλοι παράγοντες που επιδρούν στον χαρακτηρισμό είναι και το έμφυχο ή άψυχο περιβάλλον που βρίσκεται, ζει ή έζησε κάποτε εκεί.

Στην ποσοτικοποίηση (τη μέτρηση, τον καθορισμό) της ποιότητας χρειάζονται: Το **μέτρο** ως μονάδα μέτρησης και η **μονάδα ως μοναδιαίο στοιχείο** του όλου, δηλαδή τα στοιχεία ένα προς ένα που απαρτίζουν π.χ. ένα ειδυλλιακό τοπίο, εάν το «ειδυλλιακό» θεωρηθεί ως ποιοτικός χαρακτηρισμός, ώστε αυτά να μετρηθούν στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Τι όμως είναι αυτό που καθορίζει στην αντίληψη του παρατηρητή π.χ. το «ειδυλλιακό» εφόσον κάποιος μπορεί να χαρακτηρίσει ως ειδυλλιακό κάτι που ένας άλλος μπορεί να θεωρήσει κοινότυπο ή στεγνό ή άνευ ουσίας και ενδιαφέροντος. Επίσης, αν θεωρηθεί ειδυλλιακό πως αξιολογείται περαιτέρω ως αξιόλογο, ενδιαφέρον, ευάρεστο ή δυσάρεστο, ωραίο ή άσχημο; Και ακόμη ένα ωραίο ή αξιόλογο π.χ. τοπίο έχει ως ωραίο την ίδια σημασία που έχει ένα ωραίο φαγητό ή μια ωραία γυναίκα, όπως δίκαια παρατηρούσε ο Βιτγκενστάιν;

Θα αναφερθούμε ξανά στα δεδομένα περί φυσιογνωμίας, όπου η ποικιλία των μοναδιαίων στοιχείων, (μορφημάτων), που απαρτίζουν το τοπίο και εκφράζουν αυτή τη φυσιογνωμία, είναι πολύ μεγάλη, αφού αναφέρεται σε μονάδες μορφών κάθε είδους, χωρικών, χρονικών ή συμπεριφοράς. Όμως, ακόμα και αυτά τα είδη αναλύονται σε άλλα, όπως π.χ. τα κοινά «μορφήματα» που σχετίζονται με την όραση, αλλά και αυτά που αναφέρονται στην όσφρηση (οσμήματα), στην ακοή (ακούσματα) κ.ο.κ.¹² Σε όλα αυτά προστίθεται το γεγονός της ιδιαιτερότητας του κάθε ατόμου που αντιλαμβάνεται όλα τα παραπάνω, και των ιδιαίτερων φίλτρων ανάγνωσης και ερμηνείας, που ο καθένας διαθέτει.¹³

Είναι ενδιαφέρον ότι το πρώτο βήμα του ανθρώπου για τη δημιουργία μετρικού συστήματος υπήρξε η ανάγκη του να προσδιορίσει το χώρο του, τη στάση του και τη κίνησή του μέσα σ' αυτόν και τις αποστάσεις των διαφορετικών στάσεων, καθώς και τα κτήματά του κινητά και ακίνητα. Ο προσδιορισμός της μονάδας του μήκους ήταν φυσικό να λάβει ως μέτρο το ανθρώπινο σώμα και τα μέρη αυτού (δάκτυλος, παλάμη, βραχίονες, πόδι, την απόσταση των δύο ποδιών κατά το βάδισμα). Φαίνεται πάντως ότι η μέτρηση καλύπτει την πρωταρχική ανάγκη του ανθρώπου να προσδιορίσει συγκρίνοντας και αφορά τα μήκη, τις επιφάνειες και τους όγκους ή τις χωρητικότητες των στοιχείων του χώρου του. Μέτρησε έτσι τις αποστάσεις του χώρου με μέτρο την κίνηση του ουρανού, τις ώρες, τις μέρες, τους μήνες τα έτη. Η ίδια του η ζωή, η κίνηση και η παρατήρηση του χώρου της γης τον έστρεψε να μετρήσει την κίνηση των ουράνιων σωμάτων και η ανάγκη του να ορίσει το στίγμα του στο χώρο, τη σχέση του με το σύμπαν, τον έστρεψε να μετρήσει με μέτρο το χρόνο. Το μέτρο τελικά αφορά κάτι που προχωράει στο χρόνο ή απλώνεται σε στατικότητα και πληροί το χώρο. Το μέγεθος αφορά μια αέναη επανάληψη ενός αρχικού σημείου έως ένα ορισμένο σημείο που είναι μια νέα εμφάνιση ή επανεμφάνιση με άλλο τρόπο, ένα διαφορετικό παλμό του ίδιου του αρχικού σημείου σε έναν άλλο τόπο. Το μέτρο ως κανόνας, ως μονάδα, και το μέγεθος ως εμφάνιση παρουσιάζουν μια σχέση διδυμότητας, μια σχέση ζεύγους, ίσως την ίδια τη σχέση ποσού και ποιού, σύνθεσης και ανάλυσης, χώρου και χρόνου, η οποία πάντα συνυφάνεται για να παράγει νέο ολοκληρωμένο αποτέλεσμα. Το δέσιμο του

¹² Ιωσήφ Στεφάνου Η φυσιογνωμία της πόλης Διάλεξη στην Ελληνική Αρχιτεκτονική Εταιρεία ΤΕΕ Αθήνα 24-11-99.

¹³ J. Stefanou Les filtres de la lecture Revue Messages No 10 Dec. 1978 Bordeaux.

ζεύγους ποιότητας-ποσότητας φαίνεται καθαρά στην ιστορική μελέτη τους και στην προσπάθεια και αδυναμία πάντα του ανθρώπου να διαχωρίσει τις ποιότητες σε πρωτεύουσες και δευτερεύουσες. Τελικά φαίνεται ότι όλα τα σώματα διαθέτουν ποσόν και ποιόν και ότι ο κάθε άνθρωπος προσπαθεί να τα γνωρίσει και να έρθει σε σχέση μαζί τους με όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βάθος και με το δικό του ιδιαίτερο τρόπο, πράγμα που δημιουργεί έναν πλούτο τρόπων. Το χρώμα π.χ. (δευτερεύουσα υποκειμενική ποιότητα) είναι κάτι που ως χρωματική ιδιότητα ανήκει σε όλα τα όντα, ως γνώση όμως του ανθρώπου είναι υποκειμενική, διότι αλλάζει αυτό που ο Καντ ονόμασε εντεταμένο μέγεθος ή εσωτερικό είδος ή βαθμό και το οποίο ο κάθε άνθρωπος μπορεί να δίνει στη γνώση του, στη γνωριμία του και στη βιωματική σχέση του με το αντικείμενο. Είναι δε ενδιαφέρουσα αυτή η ποικιλία και ο πλούτος των τρόπων γνώσης, των ιδιαίτερων τρόπων επαφής, που εξαρτώνται από την πολυμορφία και την ποικιλία των ανθρώπων στους διάφορους τόπους και στις διάφορες εποχές.

Με την πάροδο των αιώνων ο άνθρωπος τελειοποίησε τις μεθόδους υπολογισμού του και οι νοητικές προεκτάσεις του φαίνεται να ξεπερνούν σε ικανότητες και αυτόν τον ίδιο τον εφευρέτη τους. Η σχέση όμως της διδυμότητας αντίθετων φαινομενικά ιδεών, η σχέση ζεύγους των εννοιών και η απαραίτητη συνύφανσή τους είναι ίσως η πλέον σημαντική. Στο χαρακτηρισμό και στην αξιολόγηση της εικόνας-εντύπωσης πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπ' όψη η δημιουργική αυτή σχέση, ώστε η κρίση μας να είναι συνεπέστερη και πληρέστερη.

Αν δεχθούμε τη θέση του Ντέιβιντ Χιούμ (David Hume) ότι μια ποιότητα όπως π.χ. η «ωραιότητα» δεν αποτελεί αντικειμενική αρετή του πράγματος αλλά ότι υπάρχει μόνο στην ψυχή που την ατενίζει, τότε οι ποιότητες του καλού δηλαδή αυτές του δικαίου, της αλήθειας, της χρησιμότητας, του σεβασμού, της συμπάθειας, της επικοινωνίας¹⁴ εξαρτώνται από τη σημασία και το βαθμό κατά τον οποίο ενυπάρχουν ή αναγνωρίζονται από την κάθε ατομική ψυχή, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η συλλογική ψυχή δεν αναγνωρίζει αυτές τις ποιότητες. Αν λοιπόν γίνεται μια προσπάθεια εκτίμησης με ποσοτικά δεδομένα της παρουσίας και συμμετοχής ποιοτήτων σε έναν τόπο, αυτό προκύπτει από μια εσωτερική ανάγκη συγκεκριμενοποίησης του αφηρημένου, οριοθέτησης του από απειρία μορφημάτων συγκροτημένου τόπου και μέτρησής του, ώστε, κατά κάποιο τρόπο, αυτός να γίνεται προσιτός, οικειοποιήσιμος, κατανοητός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αριστοτέλης: **Κατηγορίαι, Ηθικά Νικομάχεια**, Εκδ. Φέξη.
2. Πλάτων: **Σοφιστής Φίληβος Τίμαιος** Βιβλιοθ. Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφ., Εκδ. Φέξη.
3. Αυγουστίνος: **Η Πολιτεία του Θεού** Μετάφρ. Α. Δαλεζίου.
4. Καντ: **Η Κριτική του Καθαρού Λόγου** Εκδόσεις Αναγνωστίδη.
5. Καρτέσιος: **Τα πάθη της ψυχής** Εκδόσεις Κριτική.
6. Μάρτιν Χάιντεγγερ: **Η προέλευση του έργου τέχνης** Εκδ. Δωδώνη

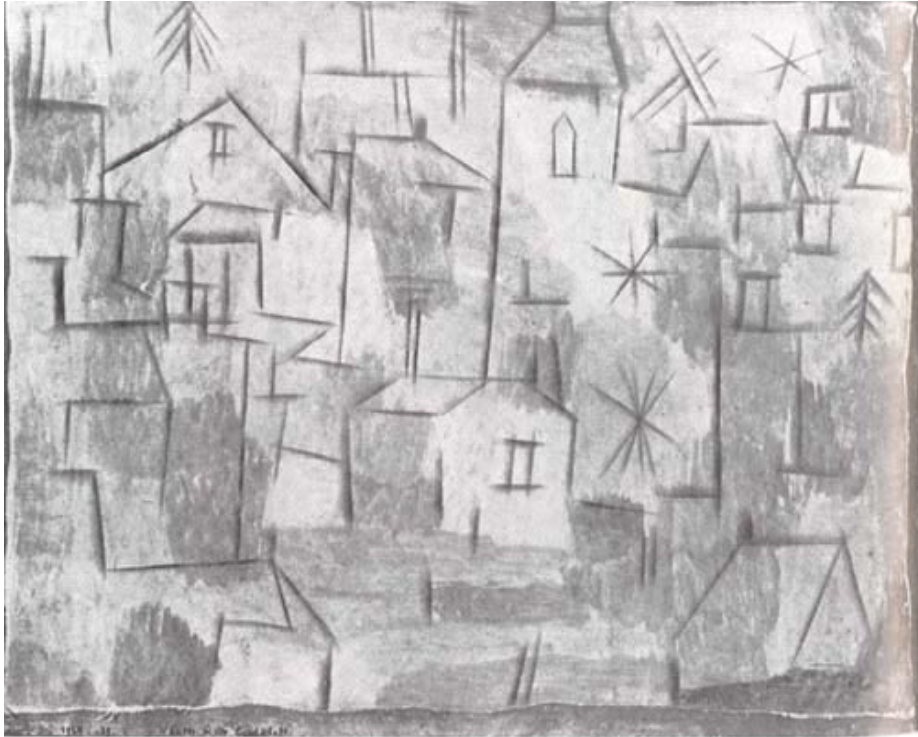
¹⁴ Βλ. 4

- Αθήνα 1986.
7. Ε. Μουτσόπουλος: **Αι Αισθητικά Κατηγορία**, Αθήνα 1970
8. Ε. Παπανούτσος: **Ηθική**, Αθήνα 1949.
9. J. Stefanou: **Etude des paysages. Vers une iconologie experimentale de l' image**. These de Doctorat d' Etat Univers. De Strasbourg 1981.
10. Στεφάνου Ιωσήφ, Στεφάνου Ιουλία: **Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης τον 21^ο αιώνα** Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης Ε.Μ.Π. 2001.
11. Ray Monk Λούντβιχ Βιγκενστάιν: **Το χρέος της ιδιοφύας**, Εκδ Scripta.
12. Monroe C. Beardslay: **Ιστορία των αισθητικών θεωριών** Εκδ. Νεφέλη Αθήνα 1989.
13. Christian Norberg-Schulz: **Genius Loci** Εκδ. Rizzoli, Νέα Υόρκη 1984.
14. Umberto Eco: **Η αναζήτηση της τέλει γλώσσας** Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996.
15. W. Kohler: **The place of value in a world of facts**, 1938.
16. Geoffrey Keynes: **Bibliography of George Berkeley** 1976.
17. Στεφάνου Ιουλία, Στεφάνου Ιωσήφ: **Η περιγραφή της εικόνας του τόπου**. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. 1999.
18. Στεφάνου Ιωσήφ, Στεφάνου Ιουλία.: **Η φυσιογνωμία της Ελληνικής πόλης**. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης Ε.Μ.Π. 2000.
19. Λούβαρις: Εγκυκλοπαίδεια **Δρανδάκη** λήμμα «αξία».
20. Εναγ. Θεοδώρου: (**Πάπυρος, Larousse, Britannica** λήμμα «αξία»).
21. Ιωσήφ Στεφάνου: **Η φυσιογνωμία της πόλης**. Διάλεξη στην Ελληνική Αρχιτεκτονική Εταιρεία ΤΕΕ Αθήνα 24-11-99.
22. J. Stefanou: **Les filtres de la lecture** Revue Messages No 10 Dec. 1978 Bordeaux.
23. George Santayana: **The sense of beauty; being the outline of Aesthetic Theory**, Νέα Υόρκη 1907.

ΕΙΚΟΝΕΣ

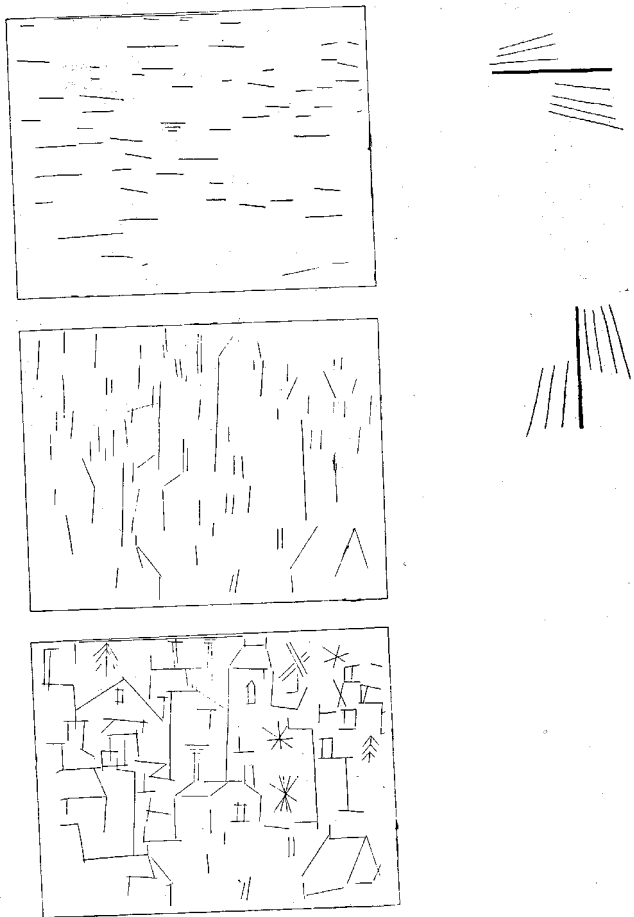
1. Η τέχνη και τα πνεύματά της. (Νικόλαος Γύζης)

2. Σπίτια στο Τοπίο. (Paul Klee)

3. Μετρική έκφραση της διαστρωμάτωσης. (Paul Klee)

15

4. Γραμμική ανάλυση των κατά προσέγγιση οριζόντιων και καθέτων αξιών στον πίνακα «Σπίτια στο Τοπίο» του Paul Klee.
 «Καθώς απομακρυνόμαστε από το φυσιολογικό ύψος του ματιού έχουμε εξισορρόπηση των στατικών σχέσεων.
 Κινούμενες κάθετες γραμμές και αποκλίσεις από την κατακόρυφη με ένα σημείο όρασης, που έχει μετατοπιστεί προς τα αριστερά ή προς τα δεξιά.
 Στατικοδυναμική σύνθεση, αποσυνδεδεμένη από την καθαρά γήινη στατική. Σύνδεση περισσότερων σημείων όρασης ή σταδίων. Ταυτόχρονη απεικόνιση πλάγιας και κατ'έναντι όψης, δηλαδή συγχρονική-διαστατική προβολή».

5. Ασταθής ισορροπία. Ακουαρέλα. (Paul Klee)

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Πάουλ Κλέε. **Η Εικαστική Σκέψη. Τα Μαθήματα στη Σχολή Μπαουχάουζ**. Εκδ. Μέλισσα, 1989. [Εικόνες 4, 5, 6, 7].
2. Gottfried Fliedl. **Gustav Klimt**. Εκδ. Taschen, 1990. [Εικόνες 2, 3].

3. Νέλλη Μισιρλή. **Η Ελληνική Ζωγραφική. 18^{ος} – 19^{ος} αιώνας**. Εκδ. Αδάμ, 1993. [Εικόνα 1].

Στεφάνου Ιωσήφ

Καθηγητής Ε.Μ.Π., Όθωνος 91, Κηφισιά.

Στεφάνου Ιουλία

Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος, Όθωνος 91, Κηφισιά.

Extended summary

Characterization and Qualitative Evaluation of a Place's Image-Impression as a Qualitative Object

JOSEPH STEFANOU

Professor N.T.U.A.

JULIA STEFANOU

Architect – Urban Planner

Summary

The qualitative aspect of objects, images and impressions has been an object of investigation since antiquity. An object's qualities can either be seen as "intrinsic" characteristics of the object that coalesce and coincide with an object's form, or as a set of unique values of categorization. In this second sense, quality is linked with the notion of the "good" as an aspiration of forms. But are forms measures? What we require in attempting to identify a "good form" is essentially the concretization of a set of values that can define and evaluate "good" as a property. But can a measure ever, provide a rate, a measurement, of its own presence?

A place is inextricably involved with the life of the forms that simultaneously generate it and are contained by it. The forms which humans perceive, interpret, define and also create. Thus, a place constitutes a prototype of the qualitative framework within which our lives unfold. The image of a place constitutes an impression that breathes life into the place itself, through the interaction of forms with their creator, their observer and their user. The creation of forms, as well as their definition and, crucially, the necessity to experience and communicate a sense of "good place", urge us to investigate the relation between value and quality. Such an investigation is attempted in the present study.

«It is fortunate that Pythagoras and his followers came quite early (Pythagoras established his Order about 532 B.C.) to conceive of the design in nature, its underlying intelligibility, in mathematical terms. By means of an important empirical discovery, some bold physical and astronomical speculations, and an interest in applied psychology and ethics, the Pythagoreans came closer than anyone before Plato and Socrates to sketching an aesthetic theory about one of the arts, namely music.

*The empirical discovery, there does not seem any reason to doubt, was made by Pythagoras himself: it was the discovery of the relation between the lengths of stretched strings and the pitch of their vibration, or, in other words, between the ratios of lengths and the corresponding intervals – thus 1:2, the octave; 2:3, the fifth; 3:4, the fourth. **The idea that qualitative differences might depend on, might be ultimately controlled by, mathematical ratio** was a profound revelation to the Pythagorians» Monroe C. Beardsley, *Aesthetics: from Classical Greece to the Present*.*

We have already discussed the properties of a place which offer specific qualities to those who interact with them. We believe that these qualities affect not only this person – place

relationship itself, but also individuals' impressions of a place and their activities therein.

The different degrees to which these qualities may appear, have previously been identified as psychometric or even psychological measuresⁱ, while the degree of involvement and the particular type of each of these qualities affect the **characterisation** of a place: its evaluation as well as individual opinions on it, i.e. on its actual physiognomy.

Qualities are types of salient perceivable properties that seem to change according to different historical periods and cultural trends, mirroring the contemporary prevalent ideology and ethics of a place. It might be more accurate to say that what changes is the way in which individuals conceive of qualities, in terms of their categories and possible refinements. As their value is different each time, it is necessary to go back to the very notions of **quality** and **value**, so as to identify the current priorities and to treat the matter in a more holistic fashion. This goal can be attained more easily by gaining an all-round knowledge of the qualities and characteristics that were sought or identified during both past and present.

The image-impression of a place, as identified in our earlier writingsⁱⁱ, can be considered as an image-experience, a lived image of all the sensations, sentiments, conceptions, significations and interpretations that are received and formed by an individual, when it conceives and inhabits a place, making it, as it were, his/her own place. In other words, the notion of the image refers to the wider impression that a person forms with regard to his/her place, and is not limited to the visual perception, or to any other single form of sensory perception. It concerns the experience of our activity within a place, of the knowledge and consciousness that is induced by our contact with it, and the inevitable evaluation, interpretation, conceptualisation and description of this

ⁱ J. Stefanou *Etude des paysages. Vers une iconologie expérimentale de l'image*, Thèse de Doctorat d'Etat. Univers. De Strasbourg 1981.

ⁱⁱ J. and J. Stefanou, *Η φυσιογνωμία ενός τόπου. Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης τον 21ο αιώνα. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνοψης Ε.Μ.Π.* 2001.

experience.ⁱⁱⁱ Moreover, elsewhere we have also argued that the pursuit of the “good”, is an important evaluative parameter for the physiognomy of a city^{iv}.

Therefore, when we speak of characterisation and evaluation of the image-impression, we are inevitably evoking other evaluative categories, characteristics and qualities that we must approach systematically. The terms value, aesthetic category, and character are to be approached semantically in such a way that they can be consistently used within a specified, determinate linguistic system.

Language is in itself not just a system of words or linguistic signs, but one of linguistic values. One of the most important characteristics of language is that each specific signification trait is tied to a specific form, a linguistic trait (i.e. words). Equally important in the conception of linguistic communication is the fact that each linguistic connection of that sort constitutes a distinct, unique presence within the system, and thus a **linguistic value**. The linguistic sign as a value, then, is essentially the sum of the syntactical and paradigmatic relations of all linguistic signs within the system of a given language.

In philosophical terms, a **value** can be any element that satisfies an urge or need, or generates pleasure. The term is derived from the Greek verb «άγω» (“to lead, to incite”); therefore whoever incites, leads, or brings something to completion is valued. It is a term that expresses a relationship between subject and object, and can therefore not be determined, but rather, should be experienced. In everyday language, several objects and phenomena are classified as values, including the examples of “money” and “state. Evidently, these are not properties that exist within the aforementioned objects, but values that are generated by a subjects’ relationship to them, defined by sentiments and expressed in the form of judgments which are termed “value judgments” in order to distinguish them from theoretically informed judgments. In theoretical judgments we connect or divide the concepts we are aware of. In the case of **value judgments**, however, the subject does not merely express what is contained within its sphere of consciousness, but rather, articulates the **relationship to a particular aim or value**, which it either grants or refuses to the object in question. Therefore, in **aesthetic judgments**, the **values of e.g. “likeable” or “beautiful” are not intrinsic properties of the objects that we refer to, but are granted to them solely on the basis of their contact with the relevant values posed by our subjective awareness**. Hence, values may comprise a great degree of arbitrariness and subjectivity in their formation. Even in their lower strata, it is possible to discern certain traits that are consistently derived from subjective factors. Thus, for example, **a value is generated when we recognise a relatively consistent activity of an**

ⁱⁱⁱ J. and J. Stefanou, Η περιγραφή της εικόνας του τόπου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. 1999.

^{iv} J. and J. Stefanou, Η φυσιογνωμία της Ελληνικής πόλης. Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνοψης Ε.Μ.Π. 2000.

object upon us.

We have previously referred to man’s various attempts to define value categories. We create and describe categories when we wish to schematize a vast, uncircumscribed notion, in order to shape it and thus enhance our mental conception of it. In essence, we describe and circumscribe in order to define precisely. Usually, however, with the advent of time notions are altered in their conception, and it is often necessary to go back to their ancient definitions. Below we will therefore discuss the notions of **category** and **quality**, both essential terms in the evaluation of images.

The notion of quality is, as mentioned above, one of the fundamental concepts of knowledge; hence it is included in both the writings of Aristotle and Kant, as a systematically addressed notion. Along with the notion of **quantity**, it characterises the most direct means of perceiving an object. In the broader sense of the term, **every property is a quality, whether this is intrinsic to the essence of an object, or additionally attached to it**.

Qualitative characteristics are the basic elements that an object or type can be broken down into. When it comes to the qualities of identical objects, or individuals of the same type, these are the elements that distinguish between individual instantiations, on the basis of evaluative criteria (beautiful-ugly, good-bad, tasteful-tasteless, etc.).

Having mentioned characteristics, let us dwell here on the definition of the term “**character**” itself, to look at the definition given by psychologists.^v A standard psychological interpretation looks at character as **the sum of distinct means with which an individual senses and reacts, thus distinguishing itself from other members of a social group**.

We believe that character is not only traced through the senses, but also experienced and felt through the relationship with an object. It is the set of impressions which, depending on the sensibility of the perceiver or mere impression-receptor, are identified as imprints of the perceived object. Hence we have conceptual, emotive or practical characteristics, traces of a passive or active state of an object, which affect both the signification we attach to it, and ultimately, our image-impression of it.

The presence, and especially the function of **values** in space presents the expressed values as a graded set, or as a collection of different **qualities** that characterise a place and constitute its perceptual **character**. This character, then, is delineated through the presence of values in space, and the respective activity of people according to these values. The experience of values as qualities then has to become understood, and the **image-impression has to be explained**, through the medium of speech and words. Thus the image-impression defines our interrelations with the object – the place.

^v Πάπυρος / Larousse / Britannica Encyclopaedia: «χαρακτήρας» (“character”).

Nevertheless, man constantly attempts to define the indefinite, to discover measurements, to compare qualities, to exchange them in communication with himself and others,

to keep determining qualitative relations, to predominate over qualities; all in an attempt to safeguard the repeatability of what has been previously conceived as “perfect”.

Joseph Stefanou

Professor N.T.U.A., Othonos 91, Kifisia.

Julia Stefanou

Architect – Urban Planner, Othonos 91, Kifisia.